

СЕКЦІЯ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ПРОБЛЕМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Черемісін Максим Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-8508-2302

Випускник докторської школи інституту мовознавства, кандидат філологічних наук
Університет ім. Яна Длугоша в Ченстохові, Україна/Польща

Роль мовного питання як елементу національної єдності в процесі Євроінтеграції

За 4 роки наукової роботи в докторантурі, автор проводив соціолінгвістичні дослідження, головною науковою гіпотезою яких є абревіатура RLF (Russian language as a lingua franca in Post-Soviet countries). Суть її вбачалась в тому, що незважаючи на розпад радянського союзу, російська мова не зникла з повсякденного вжитку, а навпаки, підсилила свої позиції та в деяких місцях частково чи повністю витіснила державну мову. Ми можемо це чітко побачити за даними загальнонаціонального Всеукраїнського перепису населення (яке включало мовне опитування) у 2001 році [1], за результатами якого спостерігаємо превалювання української мови майже в усіх областях України окрім Автономної Республіки Крим, де її поширеність складала близько 10%, Донецької області (24.1%) та Луганської області (30%). В усіх інших регіонах України поширеність державної мови складала щонайменше 50% та вище. Ми могли спостерігати тотальний зменшення переваги української мови та поширення російської мови зі сходу на захід з плином часу. Найбільший спад превалювання української мови припадає на часи президенства проросійського президента Януковича. Що не дивно, беручи до уваги так званий «Закон Ківалова-Колесніченка» [3]. У 2012 році за результатами фокус групи «Рейтинг» було лише 57% респондентів, які вважали українську мову рідною [2]. Проте, це не було загальнонаціональне опитування, а фокус-група, вибірка якої становила 1000 людей з різних областей України. Проте ці дані також є важливими та релевантними в контексті розуміння мовної ситуації того часу. Подальші всім відомі події, Революція Гідності, анексія Української АР Крим, розв'язання Росією гібридної війни на окремих територіях Донецької та Луганської областей призвели до поширення українізації та більш дбайливого і свідомого мовному вибору наших співвітчизників. Українська національна свідомість почала перероджуватись. В українському суспільстві з'явилася та сама іскра самоідентифікації, яка не дозволила привести суспільство України до цілковитого занепаду. Після занепаду Української держави 1921 року та після імперського захоплення України Радянським Союзом та його пануванням у майже 69 років, українське суспільство не мало достатньо часу "оговтатись". Наслідком попереднього державного устрою став ефект певної інерції і тому ідеї таких видатних особистостей як В'ячеслав Чорновіл залишилися незрозумілими та непочутими більшістю українців, так як були ідеями з майбутнього. І були абсолютно здоровими та правильними. Проте саме події 2014 року змусили нас вже тоді

побачити, що українці та росіяни це аж ніяк не “один народ” чи “браття слов’яни”. Автор досліджував мовну ситуацію у столиці нашої країни, місті Києві. У 2019-2021 роках проводилась праця над питанням, як ми можемо підняти престиж та поширення української мови, літератури, книжок, видань, українських перекладів та локалізацій. Вивчався досвід двомовності та багатомовності в різних країнах світу. Щодо цього можна констатувати один єдиний висновок. Незважаючи відверто хибні уявлення, що в Швейцарії 4 мови і ніщо не заважає Україні мати 2 офіційні мови, офіційна двомовність приведе нас не до швейцарського, а до сценарію Білорусі. Тут варто процитувати слова відомої української соціолінгвістки, Лариси Масенко. *Двомовність на офіційному рівні в унітарній держави може призвести до нерівнозначного еквілібріуму та ситуації розколу держави на дві за мовним критерієм.* У 2022 році, проблема стала вирішуватись з тотальним підняттям духу українського народу перед загрозою повної окупації нашої країни кровожерливим терористичним сусідом. Останнє наше дослідження показує відповідний приріст вжитку української мови в усіх сферах. Дещо менший показник у людей вікової групи 51+. Це пов’язано з тим, що старші люди були фактично виховані в іншій країні, якою керувала Москва, багато зі старшого покоління є переселенцями до України з інших радянських республік, тощо. Найбільш частою причиною відторгнення російської мови є асоціація зі злочинами та звірствами геноциду, які вчиняють росіяни щодня і небажання фінансувати цей терористичний режим ба навіть монетизацією перегляду контенту, прослуховування російської музики тощо.

Агресія Росії проти України в якості гарантії невступу України до ЄС та НАТО

В 1991 році, питання статусу Криму та українського чорноморського флоту постали наріжним каменем у відносинах між Україною та Росією. Ще тоді, з настанням незалежності, росіяни хотіли “розділити” флот, а точніше, забрати собі все. Тут на думку спадає така асоціація, що терористична держава Росія, це нахабний ведмідь, який завжди пхає свого носа по чужий мед. Так як вони необґрунтовано претендували на український чорноморський флот, український Крим, український суверенітет на недоторканість. Окрім флоту також залишалось питання українських акваторій. Ці питання Україна піднімала неодноразово, але росіяни їх або ігнорували, або відтермінували. Певний рух в напрямку анексії українських територій росіянами був продемонстрований у 2003 році та знаний під назвою “Конфлікт щодо острова Тузла” [4]. Коли терористична держава Росія почала розбудову дамби в напрямку українського острова, аргументуючи це тим, що водні кордони “не є чіткими”, а острів Тузла насправді не острів, а коса, а дамба потрібна для того, щоб берег Таманського півострову не розмило через декілька декад. І знову ж, Україна піднімала це питання на обговорення, але завжди залишалась без відповіді, ба навіть без можливості діалогу. Риторика росіян як завжди не відрізнялась здатністю до конструктивного діалогу, так як це був “принцип дурника”, “ваньки-встаньки”, “ай, пронесе”, “ми нічого не знаємо, це все місцеве самоврядування”.

Говорячи про АР Крим, ми відверто можемо сказати, що українська влада недопрацьовувала по цьому напрямку. Згідно суб’єктивних відчуттів автора, більшість громадян України небагато знають про національну специфіку цього регіону, а саме: про кримських татар, кримчаків, караїмів і, звичайно, росіян, які заповнили півострів у радянські часи. Не було вжито відповідних дій та заходів стосовно правильної інтеграції цієї території, мовної політики, тощо. Складалась така картина, ніби на материковій частині України ми не знали нічого про них, а вони не знали нічого про нас. У 2014 році, під час Революції Гідності, ланцюжок управління

силовими структурами був зруйнований через повальну кількість російських агентів та колаборацію з росіянами. Міліцейські підрозділи після подій Євромайдану не бажали виконувати накази, так як пам'ятали, що накази Януковича у подіях Євромайдану були злочинними та отримали тотальний осуд суспільства. Фактично, в країні взагалі не існувало влади на той момент. Посада "тимчасового виконувача обов'язків" не існувала до того моменту в офіційному полі і більшість тих, хто влаштувався на місця очільників влади мали аббревіатуру "Т.В.О.". Тобто для кінцевого реципієнта наказів згори це були нікому невідомі люди, які на той момент часу не були легітимними. Існувала навіть проста відсутність зв'язку з підрозділами, тому накази не надходили до безпосередніх виконавців. Всього-навсього залишилось не більше 10% підрозділів, які дотримались присяги та залишились вірними Україні. Півострів був окупований і насправді це ще не найгірший сценарій, який міг бути тоді. Адже була криза влади, спустошена економіка, скорочене nereформоване військо з застарілими та радянськими методами управління, більшість озброєння було або розпродане, або віддане за всім відомі меморандуми, які нічого не варті. Подібні сценарії до так званого «ДНР» готувались в Маріуполі, Одесі, Миколаєві, Дніпрі, тощо. Проте, українське суспільство було надзвичайно активним, небайдужим та інновативним і саме завдяки цьому, ми не втратили державу остаточно, а такий шанс був. І росіяни звичайно його не впустили, але все пішло не за їх планом. Проте їм прийшлося вдаватись до альтернативи, гібридна війна разом з тимчасово окупованими територіями відрізала Україну від можливості входу до ЄС та НАТО.

Українська Євроінтеграція: проблематика та перспективи

Україна – найбільша Європейська держава з великим населенням, тисячолітньою історією та усіма можливостями та ресурсами. Питання Євроінтеграції часто сприймається українцями як певний "хеппі-енд" та наша кінцева ціль, яка закріплена в нашій Конституції. Ми мусимо розуміти, що вступ до Європейського Союзу не вирішить наших проблем, а навіть більше, додасть нових. Процес вступу не є легким, вимагає дотримання певних процедур та алгоритмів, які можуть бути розтягнуті в часі та потребуватимуть цілковитого їх дотримання. Ми мусимо не мати перебільшених очікувань певних ілюзій. Вступ до ЄС означатиме, що поліції наших магазинів муситимуть мати місце для товарів з Польщі, Угорщини, тощо. В таких умовах перспективи виживання українського малого бізнесу будуть під загрозою. Україна муситиме йти на поступки сусідам, визнати національні меншини та йти на компроміс з їх інтересами, наприклад, угорської спільноти. Про питання російської спільноти, яка так чи інакше присутня, годі й мовити. В цілому ми в абстрактному та буквальному значенні муситимемо ставати на європейські рейки. В абстрактному – перебудовувати свою економіку з нуля. В буквальному – наші залізниці не є сумісними з залізницями ЄС, проте є сумісними з залізницями Білорусі та терористичної держави Росія. Існують спеціальні вагони, які можуть розширяти та звужувати свою колісну базу, але важко уявити скільки необхідно таких вагонів для повного функціонування економіки. До цих проблем мусимо додати найбільший збройний конфлікт з часів Другої Світової війни. Тому для європейських країн Україна буде щонайменше дотаційним регіоном, а щонайбільше дуже великим конкурентом. Не дивлячись на концепцію вільного ринку та економічної конкуренції, багато країн східної Європи нехтують цими правилами, всім відомі нещодавні конфлікти ситуації в Польщі, Угорщині, Чехії, тощо. Усі ці країни зберегли свій суверенітет у вигляді національних валют, відмовились впроваджувати євровалюту в свій обіг та в цілому завжди стараються просувати свої власні інтереси. Ми мусимо бути готовими до того, що нас там *поки що* не чекають, особливо зараз, допоки

військові дії не завершені та існують непідконтрольні нам території. До цього додаються проблеми тотальної корупції та проблема гібридного демократичного устрою, які лише відлякують наших західних партнерів. Вони чітко бачать, що в нас є 2 реальності: першою є вітрина – це наша дипломатія, авторитет нескореної країни та дух українського народу, який повстав проти тиранії. Та друга, прокурена каптерка, де можновладці продають гуманітарну допомогу, вважають рішення ремонту стадіонів, бруківки, барабанів і овочерізок в бомбосховищах під час війни, адекватними і нормальними. У пересічного громадянина може сформуватись думка, що цей безлад відомий лише нам, але усі ці новини ретельно відстежуються нашими західними партнерами і вони чудово поінформовані. Це не додає привабливості до нашого вступу в ЄС. В реаліях війни, які змушують до переселення наших людей в західні країни, далеко не всі країни Заходу є щасливими та задоволеними з цього приводу, хай навіть українці працьовиті та є європейцями, вчать мови тих країн, поважають закон, культуру та традиції, намагаються інтегруватись у відповідні суспільства. Ми вже спостерігаємо що такі країни як Швейцарія, Норвегія та Чехія хочуть платити нашим громадянам за те, що вони покинуть території цих країн та повернуться до України. В найближчих до нас країнах не на державному, але на громадському рівні існують групи радикально налаштованих громадяни, які негативно відносяться до наявності українців на своїй території. Проте майбутнє України це є Європейський шлях та Європейський Союз, закріплений на Конституційному рівні. Найбільш пріоритетним завданням вбачаємо вступ України до НАТО чи іншого оборонного, проте *дієвого* альянсу. Маючи цей фактор, маючи закінчену війну перемогою України, відновлений контроль над територіями України, вступ до союзу буде більш-менш привабливим та логічним з перспективи країн ЄС. Наразі найпріоритетніше завдання для більшості українців це *перемога* у війні. Проте перемога є також проблематичним питанням, адже ми маємо визначитись, що ми вважаємо за *перемогу*. Більшість громадян нададуть відповідь: “повернення контролю над Кримським півостровом, та усіх тимчасового окупованих територій України”. Тобто відновлення України в рамках кордонів 1991 року, станом на набуття незалежності. І це є правильно з точки зору міжнародного права, адже саме такий адміністративний устрій був визнаним у світі. Тобто якщо ми, *гіпотетично*, підемо на переговори з Росією, то ми виявимося порушниками міжнародного права. В історії воєнна перемога частіше за все супроводжувалась масивним наступом та захопленням чи оточенням столиці ворогуючої країни. Проте, чи є в нас наразі така можливість? Скоріше за все, ні, бачачи перспективи Західних партнерів, які надають нам озброєння не для перемоги, а для стримування ворога. Тому якщо ми і військово, і політично відновимо контроль над нашими територіями, в цієї війни буде гарантоване продовження. Хіба якщо повернення контролю над територіями України не спричинить крах та розбрат у керівних структурах управління терористичної держави Росія, з паралельним розколом країни та національним підняттям республік на її території. Також існує думка, якщо очільник Кремля припинить своє існування, то війна мусить закінчитись, проте ми твердо переконані, що російське суспільство автоматично згенерує нового такого ж очільника, можливо навіть з іще більшими схибленими намірами. Такою є особливість влади тоталітарного устрою Росії. Україна заслуговує на щасливе та якісне майбутнє в ЄС та НАТО. Але на відміну від тієї ж Польщі, яка вступила до ЄС та НАТО у 2004 році, ми маємо проблеми війни, територій, єдності. Коли Польща завжди була цілісною в плані мови, релігії, установленими територіями та не мала війни на своїй території. Проблематика її вступу до ЄС стосувалась реформ економічних, соціальних, державного устрою, тощо. Це також

були важкі 7 років, які позначились шоком для економіки, але вони їх пройшли. Окрім цього процесу, війни та післявоєнного спустошення, нам будуть ставати на заваді наші сусіди, наприклад, Угорщина. Проте ми віримо, що ми зможемо прийти до консенсусу. Варто зазначити сильні сторони України в якості члена ЄС. Україна в багатьох питаннях дійсно має ряд переваг. Наприклад, український додаток «Дія» є прикладом та натхненням для наслідування навіть для такої діджиталізованої держави як Естонія. Українським малий та середній бізнес представляє масове різноманіття якісних товарів та послуг, існує боротьба за споживача, кожен підприємець старається придумати щось нове, цікаве, багато таких успішних бізнесів мають представництва в країнах Європи. Наша сфера послуг та бюрократія є більш швидкою та дієвою на відміну від країн Європи та навіть Канади і США. В Україні є доступ до Чорного моря, велика кількість корисних копалин, родючих ґрунтів, проте найголовніше надбання – наші люди.

Висновок

Боротьба за Україну це шанс. Це честь. І якби не було важко, система така, що буде постійно схилити нас до стану паніки, до перемовин, тощо. Але ми мусимо боротись, як боролись і наші пращури. Військово, економічно, інформаційно, науково, технологічно, концептуально. Зрештою, мовно. Бо такий є наш шлях, шлях України.

Як академічне суспільство, ми мусимо продовжувати те, що ми робимо. Ми мусимо дбати про допомогу нашому війську, знаходити інновативні рішення. Ми мусимо розробляти концепцію нашого спільного майбутнього, нашої відбудови та переродження. Ми мусимо думати про вирішення проблем корупції, демографії. Особливо про питання адекватної репатріації наших громадян. Адже європейський спосіб життя є дуже осілим, люди пускають коріння на чужині та не хотітимуть повертатись в зруйновану та виснажену війною країну. Багато людей за кордоном знайшли роботу, відкрили бізнеси, народили дітей, тощо. Багатьом людям просто немає куди повертатись, так як дому не стало. Багатьом така перспектива не буде привабливою просто навіть через корупцію. Це є наші проблеми, ми мусимо їх проговорювати та знаходити рішення. Тільки так переможемо, вистоїмо та збережемося як нація.

Історія має циклічний характер. Ще з часів Богдана Хмельницького, ми знаємо, ким є наші східні сусіди. І ми їх вже перемагали. І переможемо знову. Саме в Криму припинило своє існування 7 імперій. Нинішня терористична держава «Російська Федерація» є наступною. Усе це почалося з Криму. В Криму воно і завершиться. Слава Україні!

Список використаних джерел:

1. Державний комітет статистики України. "Всеукраїнський перепис населення 2001", режим доступу: <https://2001.ukrcensus.gov.ua/>.
2. Соціологічна група "Рейтинг", "Питання мови: результати останніх досліджень 2012 року", режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/yazykovoy_vopros_rezultaty_poslednih_issledovaniy_2012.html.
3. Закон України "Про засади державної мовної політики" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 23, ст. 218), режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text>.
4. "Конфлікт щодо острова Тузла". Режим доступу: <https://cutt.ly/swUUqssz>.